

Typický reprezentant britské sociologie: Peter Townsend

Dne 8. června 2009 zemřel britský sociolog Peter B. Townsend. A ačkoliv nekrolog britského deníku „Independent“ ho charakterizoval jako „jednoho z globálních gigantů sociálních věd“, není u nás příliš znám. Velice dobře o něm ovšem ví i v České republice ti, kdo se zabývají sociální politikou, chudobou, sociální nerovnostmi a sociologií stáří.

Peter Townsend byl součástí oné linie britského sociálního myšlení, která je reprezentována jmény R. H. Tawney, Ch. Booth a R. Titmuss. Je to tradice, která se opírá o důraz na empirické poznání situace a která zároveň otevřeně deklaruje svou angažovanost ve věci chudých, slabých a sociálně vylučovaných. U Townsenda hrála v jeho orientaci nepochybně důležitou roli osobní zkušenost dítěte z chudé rodiny. A i když se v tomto připomenutí jeho díla soustředíme na jeho přínosy pro sociologii, nemůžeme nepřipomenout, že byl zároveň aktivistou, který usiloval o změny sociálního zákonodárství a který přitom kritizoval z „přátelské“ pozice Fabiánské společnosti britskou Labour Party pro její nedostatečné úsilí o snížení sociální nerovnosti v britské společnosti. A právě tato sociální angažovanost zřejmě vedla k tomu, že jeden z jeho žáků napsal, že „inspiroval tisíce a prospěl milionům“.

Peter Townsend studoval na Univerzitě v Cambridge antropologii. To podle mého soudu vysvětluje zaměření jeho prvních publikací a také to, kde začal odborně pracovat. Jeho první knihy se týkaly rodinného života starých lidí a institucí, kde bydleli (nazval je „posledními útočišti“). Po studiu v Cambridge přešel na Svobodné univerzitě Berlín k sociologii.

Myslím, že jeho zkušenost z práce v *Institute for Community Studies* v Bethnal Green ve východním Londýně v letech 1952–1957 významně spoluurčila jeho další odbornou činnost. V padesátých letech minulého století tam pracovala skvělá čtveřice lidí. Ti ovlivnili nejen univerzitní sociologii, ale také plánování měst a britskou sociální politiku. Vedle oddělení sociální administrace na London School of Economics and Political Science (LSE) vedeného Richardem Titmusem to bylo v oné době pracoviště, které nejvíce přispělo k modernizaci britské sociální politiky. V Bethnal Green pracovali tehdy Michael Young, Peter Townsend, Peter Willmott a Peter Marris. Young s Willmottem tehdy napsali významnou a vlivnou knihu o rodině a příbuzenství v East Endu Londýna, Townsend o rodinném životě starých lidí a Marris o vdovách a jejich rodinách. Townsendova kniha, tak jako Young-Willmottova, začala narušovat tehdy široce rozšířenou, Parsonsem konstruovanou teorii o převaze nukleární rodiny v městském prostředí. Badatelé z Bethnal Green ukázali na empirickém materiálu, že ta teorie je skutečně spíše teoretickou konstrukcí než analytickým popisem reality.

Townsend v roce 1957 přešel na LSE do oddělení Richarda Titmuse a tam se už začal projevoval jeho zájem o otázky chudoby. Jeho nejvýznamnější dílo,

kteřé je klasikou ve spisech o sociologii chudoby, však vznikalo až na Univerzitě Essex, kterou spoluzakládal a kde byl také jmenován profesorem sociologie. To byla podle mého soudu instituce, které věnoval nejvíce energie, ale také univerzita, která mu umožnila plné soustředění. Strávil zde léta 1963–1981 a mohl se plně věnovat problému, který považoval za ústřední. Deset let připravoval rozsáhlé dílo *Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living*, které vyšlo v roce 1979 (Berkeley: University of California Press). Je to dílo plné dat o chudobě, ale také plné teoretických úvah o tom, jak vlastně chápat chudobu sociologicky. Kniha nepochybně ovlivnila pohled na britskou společnost a pro sociologii přinesla pojem *relativní deprivace*, *relativní chudoby*. Vytvořil index relativní chudoby, který pak dále zpřesňoval. Eurostat začal od roku 1994 používat modifikovanou a doplněnou verzi Townsendova indexu ve svých každoročních analýzách stavu chudoby v Británii a ve 14 členských zemích Evropské unie. Je nutno ovšem dodat, že jeho pojetí relativní chudoby bylo kritizováno. K nejvážnějším kritikům patřil Amartya Sen ve stati „Poor, Relatively Speaking“ (*Oxford Economic Papers* 1983, 35 (2): 153–69).

Otázkám chudoby zůstal Townsend věrný i na univerzitě v Bristolu, kde byl v letech 1982–1993 profesorem sociální politiky. Přidal však další dimenze – dětskou chudobu a zhoršený zdravotní stav způsobený chudobou. V posledních fázích svého plodného života se vrátil na LSE, kde se zaměřil na otázky sociálních stránek lidských práv a na praktickou politickou činnost, která by snížila zejména rozsah dětské chudoby v Británii. Townsendův život byl pozoruhodný sepletím důrazu na analytický empirismus, na obezřetné generalizace a zejména důrazu na sociálněpolitické implikace poznání. V tom byl skutečně jedinečným reprezentantem britské sociologie.

Jiří Musil